

Pediatři jsou v první linii prevence závislostí. Pomoci jim mají kursy

V České republice je nejvyšší podíl závislých dětí a mladistvých v celé Evropě. V důsledku pandemie je nepříznivý trend nejzřetelnější u behaviorálních závislostí. Nelichotivá jsou ale data i v kategorii drogových závislostí – přes 100 000 dětí a mladistvých užívá v nadměrném množství alkohol, přes 60 000 užívá konopné látky a přes 40 000 je závislých na tabáku. Tisíce dalších dětí a mladistvých navíc užívají tvrdé drogy. Prvním, kdo má vedle rodiny šanci odhalit vznikající nebo existující závislost u dětí, jsou často dětské lékařky, případně gynekologové. Pomoci jim v tom mají online kursy, které pro ně připravili odborníci z Kliniky adiktologie 1. LF UK a VFN ve spolupráci s Odbornou společností praktických dětských lékařů ČLS JEP (OSPDL).

Praktičtí lékaři pro děti a dorost, ale například také gynekologové sehrávají klíčovou roli ve včasném záchytu závislosti u dětí a mladistvých. V posledních letech se navíc spolupráce praktiků a adiktologů ještě zintenzivnila. To potvrzuje i předsedkyně OSPDL Alena Šebková, která uvedla: „Již několik let máme k dispozici Manuál krátké intervence v oblasti návykových látek. Teď naše spolupráce s adiktologií vyústila ve vytvoření online adiktologického kursu.“ Důvodem pro potřebu zvýšené vnímavosti pediatrů či gynekologů k signálům poukazujícím na vznikající či existující závislost jsou zejména alarmující data, resp. odhady počtu závislých dětí a mladistvých v České republice. Česká republika dominuje mezi evropskými státy v počtu mladistvých kuřáků, uživatelů alkoholu či konopných látek. Podle odhadů prevalenční studie provedené v roce 2018, tedy ještě v době před pandemií onemocnění covid-19, bylo ve věkové kategorii 14 až 19 let 44 600 dětí závislých na tabáku, 63 500 jich opakovaně užívalo konopné látky, 2 750 pervitin, 2 100 heroin nebo

jiné opiáty a 3 460 dětí užívalo drogy injekčně. Podle přednosta Kliniky adiktologie 1. LF UK a VFN prof. Michala Miovského je ale situace ještě závažnější u konzumace alkoholu. „U užívání alkoholu je situace ještě nepříznivější, odhadem nadměrné množství alkoholu pije přes 100 000 dospívajících. Ženy dohánějí muže v mnoha parametrech, bohužel i v závislostech. V podstatě desetina populace dospělých žen užívá alkohol rizikově,“ varoval prof. Miovský.

Covid posílil trend behaviorálních závislostí

Látkové závislosti jako například zmiňovaný alkohol, ale také léky bez předpisu s potenciálem ke vzniku závislosti a konopné látky sice vévodí žebříčku látek rizikově užívaných mladistvými, covid však nastartoval jiný trend. Tím je především prudký nárůst případů nelátkových, tzv. behaviorálních závislostí. „Covid-19 a sociální izolace výrazně zhoršily spotřebu u rizikových skupin a zvýšily se behaviorální závislosti – nadužívání elektronických zařízení jako tablety, mobilní telefony, internet a sociální sítě, gaming a pornografie přes internet,“ uvádí Všeobecná fakultní nemocnice ve své zprávě s tím, že v poslední době mezi dětmi výrazně přibývá závislostí na nových látkách, jako je kratom, HHC či tabákové sáčky. „Trend je jednoznačný a jeho součástí je důraz na nelátkové závislosti. Covid to velmi ovlivnil tím, že děti musely být připojeny, nebyly kroužky ani jiné volnočasové aktivity,“ potvrdil nepříznivý dopad pandemie Miovský s tím, že náprava škod v této oblasti nebude snadná a bude spíše dlouhodobá. Včasný záchyt závislosti a adekvátní intervence je základním předpokladem toho, aby se nám v tomto smyslu situace nevymkla z rukou. A právě v této oblasti se musejí, vzhledem k velmi omezenému množství specialistů, zapojit i ostatní zdravotníci.

Pediatři, gynekologové, ale i sestry
Podle zákona č. 65/2017 Sb., o ochraně zdraví před škodlivými účinky návykových látek, jsou všichni zdravotničtí pracovníci povinni při poskytování péče, je-li to důvodné, provést u pacientů orientační screening diagnostického a škodlivého užívání návykové látky a diagnostiku adiktologických poruch, tj. duševních poruch a poruch chování způsobených užíváním psychoaktivních látek, ale také gamblerským atd. Zdravotničtí pracovníci – tedy nejen lékaři, ale také sestry – mají v případě pozitivního screeningu provést krátkou intervenci spočívající v poskytnutí informací o možných důsledcích a rizicích pokračujícího užívání návykové látky nebo návykového chování. Pacienta mají také dále informovat o postupech, které mohou pomoci s omezením nebo ukončením užívání návykové látky nebo návykového chování, a doporučit odbornou péči. To se ale podle adiktologů u nás napříč obory dosud příliš neprojevilo. A to přesto, že se doporučené postupy pro záchyt a řešení závislosti u dětí a mladistvých začaly objevovat již před deseti lety a staly se také globálním tématem. Nejvyšší šanci na včasný záchyt závislosti mají v rámci zdravotnictví praktičtí lékaři pro děti a dorost a gynekologové, kteří mají největší záběr. „Dětský praktik a gynekolog jsou prioritní obory, kde je obrovská šance pacienta s adiktologickým problémem včas zachytit a intervenovat,“ potvrzuje prof. Miovský, podle něhož to byl také důvod, proč na jeho klinice již před deseti lety za-

čali pracovat na různých verzích metodik kursů pro tyto skupiny lékařů a pro zdravotní sestry. Aktuální metodika vychází z manuálu CRAFFT (viz QR kód), který adiktologové vytvořili na základě spolupráce s dětskými praktiky a pediatry. Soustředí se mimo jiné na faktory, jež zvyšují riziko vzniku závislosti. „Patří sem například problémové chování v dětství, zanedbávání a zneužívání dítěte, v adolescenci malá sebedůvěra a sebeúcta, chronická nemoc, handicap, špatný školní prospěch, významná ztráta v rodině, autoritativní či naopak příliš benevolentní rodiče, nedostatečná komunikace v rodině či chudoba,“ vysvětluje VFN ve své zprávě. Podle prof. Michala Miovského, který je garantem kursů, byla již metodika otestována stovkami lékařů. „Metodika mimo jiné prošla dvěma koly úprav, ověřili jsme ji na stovkách lékařů, kteří absolvovali klasické kursy. V posledním, třetím kole došlo k digitalizaci kursů a novou podobu vyzkoušelo dvacet lékařů z OSPDL, kteří se podíleli na aktualizaci a doladění posledních detailů digitální podoby,“ vysvětlil prof. Michal Miovský.

Za hubičku a klidně z obýváku

Online forma kursů nebyla zvolena náhodou. Stejně jako jejich cena, která činí pouhých 500 korun. Záměrem bylo učinit kursy maximálně dostupnými, tak aby je mohlo absolvovat maximum účastníků. „Nízké ceny jsme docílili díky pomoci nadace Sirius. Jsme veřejná instituce a nejsme tu proto, abychom vytvářeli profit. Naším záměrem byla maximální dostupnost. A protože žijeme v digitální době, není možné po lidech chtít, aby u jednoduchých věcí, jako jsou krátké intervence, jezdili přes celou republiku,“ vysvětlil prof. Miovský, podle něhož může být v některých případech online forma dokonce účinnějším způsobem vzdělávání než klasická frontální forma. Zájemci o kurs díky této formě mohou jeho absolvování snadno přizpůsobit svým potřebám. „Lékaři nemusejí nikam jezdit. Mohou se kdykoli připojit ze své ordinace nebo i z domova. Navíc tento zhruba šestihodinový kurs mohou kdykoli přerušit a dělat ho třeba

po hodině, po jednotlivých lekcích. Práh je tedy snížen maximálně a myslím, že žádný lékař nemůže říci, že by pro něj byla cena 500 korun nedosažitelná, a žádný lékař nemůže říci, že kvůli tomu nepojede přes půl republiky. Nikam jezdit nemusí, může dokonce sedět doma,“ vyjmenoval praktické výhody kursu prof. Michal Miovský, podle něhož již dvouleté pilotní testování kursu zaznamenalo u lékařů pozitivní ohlas. „Ze zkušeností kolegů, kteří kurs absolvovali v rámci pilotního projektu, vím, že nejvíce oceňují návodná videa, ta jim nejvíce pomáhají. Tam se skutečně dozvědí, jak s těmi dětmi mají hovořit,“ přiblížila způsob zpracování kursu Alena Šebková. „S výsledky dvouletého pilotního testování digitální online verze kursu jsme spokojeni. Lékaři reagují pozitivně, považují ho za přínos pro svoji práci. My autoři v této fázi očekáváme od kursů především dostupnost vzdělávání v tématu a získávání kompetencí, jak ukládá zákon,“ konstatoval prof. Miovský s tím, že do budoucna očekává posun v diskusi o adiktologickém screening, větší motivaci, zájem a příspěvky k Národní koncepci dětské a dorostové adiktologické péče, která je nyní v meziresortním připomínkovém řízení. V budoucnu by tak mělo dojít k posílení ambulancí a spolupráci s lékaři v dalších oborech. Velkým problémem současnosti ale podle prof. Miovského je, že v případě záchytu není často pacienty kam poslat. Vzniká tak paradox – čím úspěšnější budou praktičtí lékaři pro děti a dorost při odhalování závislosti u dětí, tím silněji pocítíme, že nás v oblasti adiktologie tlačí bota. „Máme teď asi jen osm ambulancí a vznikají strašně pomalu. Je to neuvěřitelně pomalý proces, který je dán personálními problémy v našem oboru. Pojišťovny vzniku nových ambulancí fandí, byly by bez problémů zaslavnitelné, ale nemáme odborníky, které bychom do nich posadili,“ vylíčil Michal Miovský, kde by vůle a dobré úmysly lékařů v boji se závislostmi dětí a mladistvých mohly v budoucnu narážet do zdi. **fk**

Více k tématu na straně

Dotazník CRAFFT: rizikové chování u dětí a dospívajících

www.trbn.cz/WP21

Konference

MULTIDISCIPLINARITA

Naděje pro duševní zdraví dětí a dospívajících

Akreditace u ČLK

10. 11. 2023, 9–18 hodin

Hotel Grandium, Praha 1

Moderuje
Simona
Babčáková

dum tří
přání

www.dumtriprani.cz